

3. MASIA DEL PUSERO -O DE SANT JOSEP-

Fig. 1: *La Masia antiga* [Fotografia], Anys 60, Arxiu del CEL.

COORDENADES: *latitud 39.55803, longitud-0.53349*

Se situa a l'Eliana, a la partida del Pla de la Paella, vora les vies del tren Lliria-València, que travessen la propietat de nord a sud. La casa se situa en l'actual carrer de La Immaculada.

HABITADA

Limitava al nord amb les terres dels hereus de la marquesa de Casa Ramos; al sud, amb les del senyor Francisco Plaça; a l'est, amb terres de caràcter públic i a l'oest amb el barranc de Mandor.

A la documentació hi trobem referències en diferents fonts.

En els seus inicis, la masia figura amb el nom de *Masia de Guillem*.

Ja Fabián y Fuero la menciona en l'informe que va realitzar sobre l'arquebisbat de València als anys 1790-91 en referir-se a les cases de camp de la Pobla de Vallbona. El prelat l'assenyala amb el número 8 com a «casa de labranza vulgo de Guillém, de Francisco Guillém, habitada» [ca.1791c].

El seu propietari, el senyor Francisco Guillem, posseïa una casa al carrer Colomer de València, que va vendre a l'Orde dels Escolapis de Sant Josep de Calassanç, de la qual prengueren possessió el 29 de novembre de 1727 i la transformaren ràpidament en col·legi i església. (Arolas, 1845).

Amb posterioritat, en 1822 la comunitat de religiosos de la Mare de Déu del Carme de València va sol·licitar l'establiment d'un molí fariner en l'heretat de l'Eliana, pròpia dels carmelites. La zona per a construir-la seria la séquia Major, en el partidor de les Covetes i s'estipulava un període de tres anys –a partir de la data de 21 de juliol de 1829 en què és signat aquest document– per a la conclusió de l'obra, considerant que, en cas de no ser verificat en el temps estipulat, podria establir-lo la primera persona que ho sol·licitara. Es contemplava també que l'esmentada obra no hauria de causar perjudici a cap altre propietari adjacent, especialment en el reg de la propietat del senyor Manuel Guillem, hereu del senyor Francisco Guillem, qui podria beneficiar-se de la construcció de l'*artefacte*

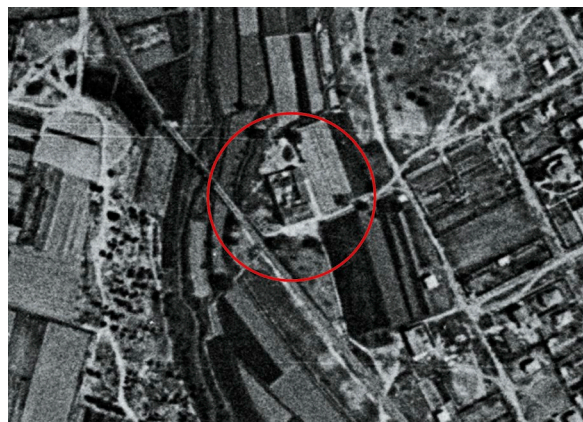

Fig. 2: Vista aèria en 1956 Nota: Adaptat d'Ortofoto de 1956-1957 de la Comunitat Valenciana, 2016c, CC BY 4.0 © Institut Cartogràfic Valencià, Generalitat.

(el molí) en aconseguir una porció més gran d'aigua.

S'hi citen, com a veïns adjacents a l'obra del molí, la senyora comtessa de Calderón, com a mare i tutora dels seus fills; el duc de Medinacelli i el ja esmentat senyor Manuel Guillem, veí de Paterna (ARV, 1829d).

Per a l'any 1845, seguint el document notarial de 31 de gener de Salvador Merenciano (AV,1844), figura com a veí de la Masia de Guillem, el senyor José Coll Alfonso, casat amb la senyora Josefa Valero, pares dels fills i filles següents: José, Vicente, Isidoro, Josefa (consort de Vicente Torrent) i Mariana (consort de Miguel Marco).

Amb els nous propietaris, la masia va canviar de nom, passant a ser coneguda com la *masia de Pusero*.

Així, és citada en el *Diccionario Geográfico Estadístico* (Madoz,1845-1850b), en la descripció referent a les granges o masies de la Pobla de Vallbona, entre les quals, la del Pusero

Fig. 3: *La masia en l'actualitat* [Fotografia], 2021, Arxiu del CEL.

De nou, en la mateixa font:

PUSERO: granja de la provincia de Valencia, partido judicial de Liria, término jurisdiccional de la Puebla de Vallbona; situada en terreno desigual junto al barranco de Mandor, distante 5/4 de hora al este de aquella. Produce: trigo, maíz, alubias, hortalizas, hoja de morera, frutales, vino, aceite y algarrobas. Poblado de 1 vecino o familia (Madoz, 1845-1850c, p.308).

Una altra referència apareix al *Nomenclátor... de España* (1863 – 1871c) on diu:

Casa de labor, a 5 kilómetros de distancia de su Ayuntamiento, consta de 1 vivienda de una planta, con un total de 1 edificio. (p. 1985).

També la premsa de 1903, durant els dies 3, 4, 8 i 10 de novembre, es feu ressò de la

masia amb l'anunci de la subhasta que es va fer a voluntat del propietari, el nom del qual no se cita:

Notaría de D. V. Sancho Tello. Miguelete, núm.1, entresuelo. A voluntad de su dueño y con intervenció del corredor de cuello D. J. García Suay, ... se subastará y rematará si la postura fuese conveniente, la finca siguiente: una masía titulada del Pusero en término de la Puebla de Vallbona en la Eliana, comprendida de 338 hanegadas en esta forma: 18 hanegadas de tierra de regadío, 100 de secano con algarrobas y viña, 170 de monte blanco, 50 de algarrobas jóvenes, una casa masía para el colono, otra de recreo que consta de planta baja y piso alto. ...

El remate tendrá efecto en el despacho del mencionado notario el día 11 del presente noviembre á las once, donde

Fig. 4: Vista del Mas de Puseros des de l'estació de tren de l'Eliana [Fotografia],2021, Arxiu del CEL. Cedit pel Sr. Enrique Daries.

Fig. 5: Retaule de S. Josep en la façana exterior [Fotografia],2021, Arxiu del CEL.

estarán de manifiesto los títulos de propiedad y el pliego de condiciones. El susodicho corredor dará más antecedentes. (La Correspondencia de Valencia, p.4)

La masia fou adquirida en la subhasta pel senyor **Honorio Orts Giménez** qui havia sigut alcalde de Palomar (Anuario Riera, 1896-1908). Havia nascut en 1874 i estava casat amb la senyora Carolina Faus Espí. El matrimoni va residir al carrer del Rellotge Vell de València i tingué dos fills: José Ramón i Josefa.

El fill major, senyor José Ramón Orts Faus, es va casar amb la senyora Cayetana de Mer-gelina Laraña, nascuda a Sevilla el 7 d'abril de 1902 (Fernández de Bethencourt, 1908-1917). Residiren al carrer Císcar de València.

La germana, la senyora. Josefa Orts Faus, es va casar el 19 de febrer de 1930 amb el senyor Francisco Cerdá Reig, nascut a Ontinyent. Aquest senyor Cerdá Reig, va ser cap del cos jurídic militar i president de la Diputació de València des de 1949 (Mir, 1995) fins a la seua mort a València, el 18 d'octubre de 1958 (ABC, 1958). Residirien al carrer de La Pau de València.

En temps de guerra li foren confiscades al senyor Honorio Orts Giménez diferents finques urbanes i edificis que tenia al seu poble d'origen, Palomar, i, també, la Masia del Pusero.

Aquesta actuació es va produir dins la tònica general de confiscacions a propietaris que van produir-se a l'Eliana, com també a les masies del Pilar i de Bava, aprovada pel Consell Municipal de l'Eliana en data 6 d'agost de 1937 «por haber ayudado (el propietario) directamente en la cooperación de la Rebelión Militar, como significado derechista y falangista» (Consejo Municipal de Eliana, 1937b, párr. 2).

El nom del senyor Honorio Orts apareix citat en el llistat de les fosses del Cementeri General de València de morts pel franquisme, detallant la causa de la mort «por destrucción de la masa encefálica». Fou soterrat en data d'11 d'octubre de 1939, als 65 anys (Fòrum de la Memòria del País Valencià, [FMPV],2008, p.418).

En acabar el conflicte, la masia tornà a mans de la filla dels propietaris, senyora Josefa Orts Faus qui, en passar aquesta etapa, la va heretar.

En aquell moment comprenia una extensió d'unes 400 fanecades, en part erm i la resta amb cultiu de cereal, vinya, garroferes i pins, formant, tot això, una finca de labor que ja apareix anomenada com Masia de Sant Josep, en la partida de Pusero (Llopis Giner, 2001).

Part d'aquesta finca va estar adjudicada a la comunitat de regants de l'Eliana per a la construcció d'un pou i pas d'entrada al mateix.

L'heretat comprenia un edifici de dos habitatges amb quadres, corrals i la resta de departament de casa pròpia de labor. A la façana de l'edifici es conserva un retaule de manises amb la imatge de Sant Josep, que és el que dona nom a la masia.

ELS MASOVERS DE LA MASIA

Els treballadors de la Masia de Sant Josep procedien d'una família molt arrelada a l'Eliana: els Coll. . (APSAPV, QLE, 1802 -1819)

La primera generació està representada pel senyor Tomás Coll, casat amb la senyora Vicenta Calvillo. Tingueren un fill, Nicolás, casat amb la senyora Juana Bautista Alfonso Moreno. Fou aquest qui, tot i que va nàixer en *Quarte de la Huerta* (és a dir, Quart de Poblet), es va traslladar a la Pobla de Vallbona on va morir el 13 de maig de 1805, presumem que a la masia que llavors s'anomenava *de Guillem*, a la qual devia treballar, atés que els fills –o alguns d'ells- nasqueren a la casa.

El tercer dels onze fills fou José Antonio Coll Alfonso, que nasqué el 28 d'abril de 1779 i morí el 19 d'abril de 1844. Casat el 12 de novembre de 1808 amb la senyora Josefa Valero Fenollosa, nascuda a *Quarte de la Huerta* i morta a la masia el 6 de juny de 1855.

El matrimoni tingué a Vicente Coll Valero, nascut el 19 d'abril de 1819, que es casà amb la senyora Luisa Máñez Castellano, i la data de defunció del qual desconeixem. Tingueren nou fills: Dolores, Esperanza, Bautista, Enrique, Ramona, Rosa, Vicente, Luisa i José Coll Máñez, residents principalment a l'Eliana.

El quart fill, Enrique, nascut en 1857, fou el masover junt amb la seua dona, la senyora María Molina Coll. L'home morí el 31 de juliol de 1940; la dona, el 30 d'agost de 1946 (APCE, Libro de Decesos de l'Eliana [LDE],1940-1946).

El matrimoni Coll-Molina tingué cinc fills: Vicente, Enrique, Julián, Carmen i José María Coll Molina, els quals, en estar interessats per l'heretat en què els pares treballaven com a masovers, la van adquirir l'11 de novembre de 1948 per un valor de compra de 77.000 pessetes. És en aquest moment quan s'inicia la urbanització dels terrenys coneguda popularment com a Montesol.

D'aquests hereus, en podem aportar algunes dades: (APCE, QLE ,1922 - 1931)

–**Vicente**, nascut en 1890, es va casar amb la senyora Carmen Salvador Camps, nascuda en 1890. A ell li va correspondre la casa adossada a la masia que encara avui es manté, casa que heretà la segona filla del matrimoni, la senyora Concepción Coll Salvador, casada amb el senyor Vicente Espinosa Ruíz, de malnom *Morito*.

–**Enrique**, nascut en 1895, casat amb la senyora Encarnación Pròsper Montaner, nascuda en 1893. Ambdós figuren com els gestors de la masia, casa adossada i les terres que pertanyen a la família. El matrimoni tingué tres fills: Enrique –casat amb la senyora Teresa Coll Ballester– Serafina i Vicente.

Fig. 6: Sra. Encarnación Pròsper Montaner subjectant una anguila [Fotografia], Dècada dels 60, Arxiu del CEL. Cedit per la família Pròsper.

Fig. 7: El matrimoni format pel Sr. Julián Coll Molina i la Sra. María Ramona Marcos Comes [Fotografia], s.d., Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.

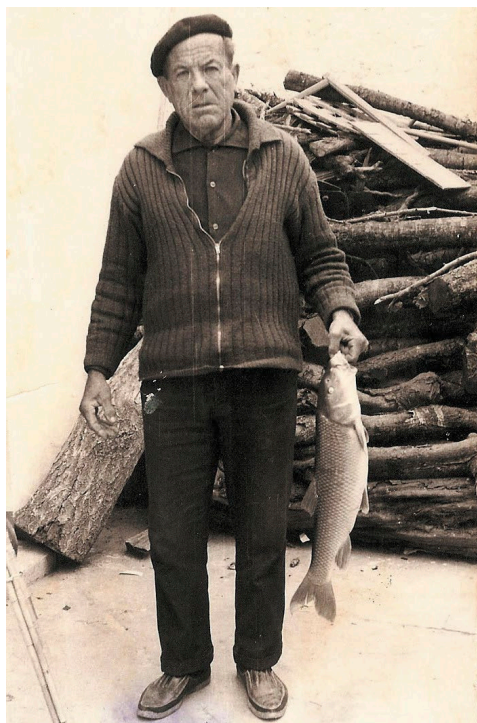

Fig. 8: El Sr. Julián Coll Molina, de pesca [Fotografia], s.d., Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.

Fig. 9: La Sra. Carmen García Espinosa amb tres dels seus fills: Carmen, Paquita i José Mª Coll García [Fotografia], 1936, Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.

3. MASIA DEL PUSERO -O DE SANT JOSEP-

Fig. 10: *Membres de les diverses famílies. D'esquerra a dreta: les germanes Carmen i Julia García Espinosa, els germans Julián i José Mª Coll Molina, els germans Carmen i José Mª Coll García i el xiquet, Jaime Navarro. Fent botifarres a la porta de la casa [Fotografia], s.d., Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.*

Fig. 11: *Grup dels primers veïns, amb el Sr. José Mª Coll Molina, en el pou de S. Josep - Montesol [Fotografia], s.d., Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.*

Fig. 12: *Els germans José M^a i Vicente Coll Molina, collint cotó [Fotografia], s.d., Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.*

-**Julián** amplià l'edificació per la banda del carrer Immaculada, amb una caseta avui desapareguda. Nascut en 1896 i mort en 1978, es va casar amb la senyora María Ramona Marco Comes, nascuda en 1896 i morta en 1994. Tingueren quatre fills: Julián, María, Luis i Carmen. El tercer dels quals, Luis Coll Marco, fou regidor de l'Ajuntament de l'Eliana en 1974. María, la segona filla, heretà aquesta part de la masia.

-**Carmen**, nascuda en 1900 i morta en 1922.

-**José María**, nascut en 1904, casat amb la senyora Carmen García Espinosa, nascuda en 1904, amb qui va tindre quatre fills: Carmen, Francisca, José María i Vicente (APCE, QLE, Libro de Bautismo de l'Eliana [LBE], 1929-1951). El tercer dels quals, José María Coll García, fou regidor de l'Ajuntament de l'Eliana en 1981 pel partit UCD, amb caràcter de suplència del titular. El menut dels fills, Vicente Coll García es va casar amb la senyora Concepción Benavent Rubio, els propietaris actuals de la masia completa.

LA FAMILIA DELS PUSEROS

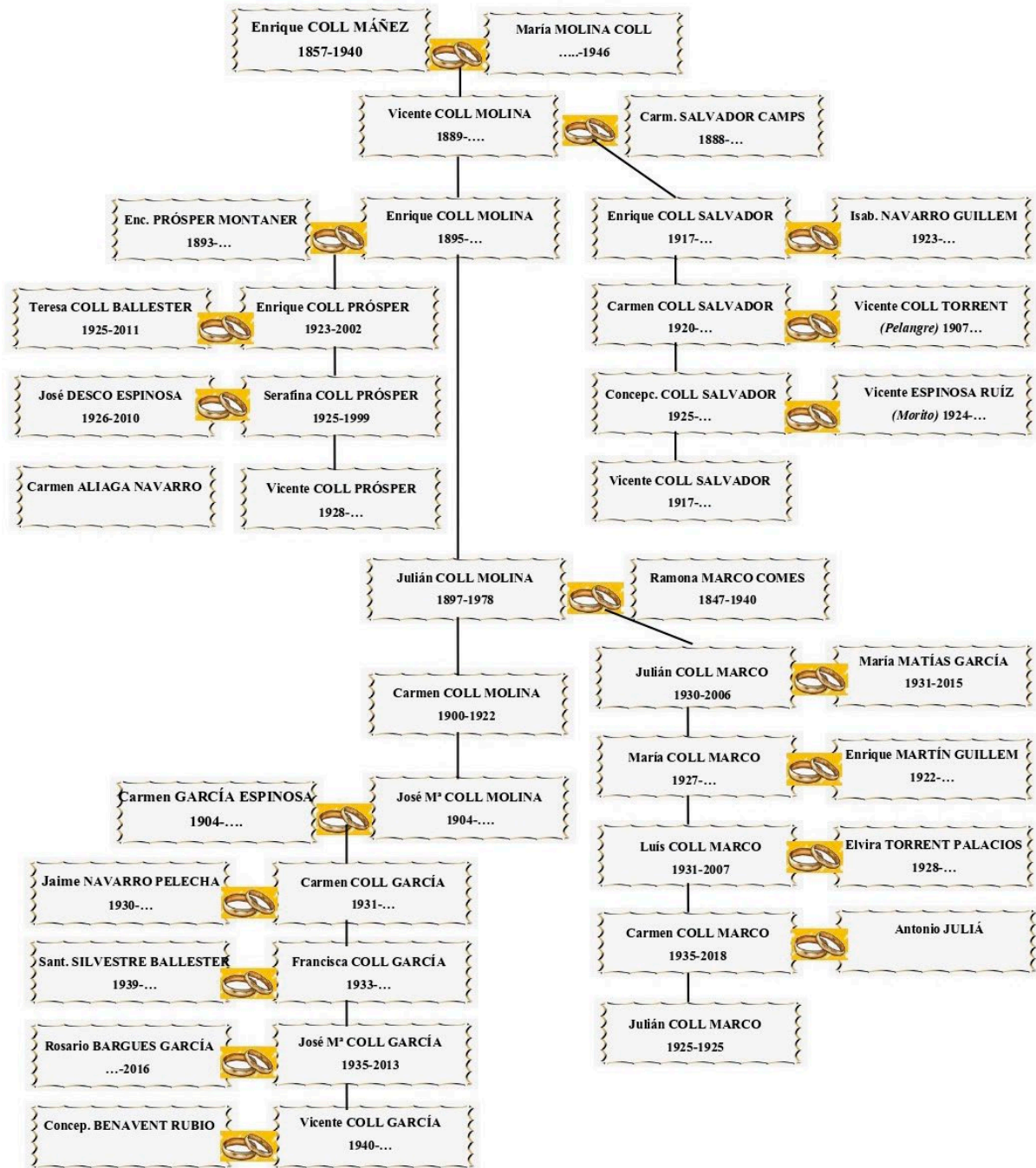

Fig. 13: *Arbre genealògic de la Família dels Puseros* [Diagrama], de V. Rubio i V. Córcoles, 2021, Arxiu el CEL.

En l'actualitat, el Mas del Pusero o Masia de Sant Josep pertany al terme municipal de l'Eliana i és una de les poques masies que es

conserven habitaes pels descendents de la família Coll Molina, coneguts com *els puseros* o *maseros*.

3. MASIA DEL PUSERO -O DE SANT JOSEP-

Fig. 14 i 15: Façana blanca. Correspon a la casa annexa, de la Sra. Conxeta Coll Salvador, filla del Sr. Vicente Coll Molina i Sra. Carmen Salvador Camps [Fotografia], s.d., Arxiu del CEL.

Lloc on se situava la caseta desapareguda construïda pel Sr. Julián Coll Molina i que correspon a la seua filla, Sra. María Coll Marco.

Fig. 16 i 17: Cantonada que correspon al Sr. Vicente Coll García, fill del Sr. José Mª Coll Molina i la Sra. Carmen García Espinosa [Fotografia], 2021, Arxiu del CEL.

LA URBANITZACIÓ DE MONTESOL

L'octubre de 1968 es va procedir a la subhasta de les obres de pavimentat de la zona residencial Montesol, segona fase. En aquells anys es va sol·licitar a Hidroelèctrica Espanyola (HE) la connexió a la xarxa d'enllumenament públic dels cent punts nous de llum instal·lats a Montesol. En aquesta dècada un dels nous propietaris dels terrenys, treballador del ferrocarril, va sol·licitar la col·locació d'un baixador per al tren en aquest punt (l'actual baixador de Montesol).

Com anècdota cal destacar el trencament d'una canonada d'aigua potable que va patir la zona. L'aigua va brollar com un gran sortidor i, des del tren, els passatgers que hi viatjaven, van pensar que ací hauria d'haver molta aigua, raó per la qual nous pobladors vingueren a instal·lar-se en aquesta colònia.

Durant la Guerra Civil, alguns habitants del Grau de València i Benimaclet, van refugiar-se a l'Eliana, raó per la qual aparegueren les primeres casetes d'estiu o primers xalets, menuts, de l'Eliana (Jaén, 1979b).

Fig. 18: En l'actualitat, la masia forma part de la urbanització de Montesol.

Nota: Adaptat d' Ortofoto de 2022c de la Comunitat Valenciana, CC BY 4.0 © Institut Cartogràfic Valencià, Generalitat.

REFERÈNCIES

- ABC. (9 de novembre de 1958). ABC en Valencia: Nuevo presidente de la Diputación. *ABC. Edición de la mañana*. p. 95.
- Anuario Riera, (1904). PALOMAR: Elemento oficial: Alcalde. -Don Honorio Orts Giménez. *Anuario Riera*, (2), 1587. <http://hemerotecadigital.bne.es/issue.vm?id=0005064551&search=&lang=en>
- Arolas, F. de P.(1845). Colegio de las Escuelas Pías. *El Fénix, periódico universal, literario y pintoresco* 1º (12), 3. <https://hemerotecadigital.bne.es/hd/es/viewer?id=3c73d60b-6cb4-4635-9691-e8a6bc3a81f6>
- Arxiu del Regne de València. (1829d). *La Comunidad de Nuestra Señora del Carmen, sobre el establecimiento de un molino en la heredad de La Eliana, donde se cita como vecino para su obra, entre otros, al señor Manuel Guillem*. Expediente de solicitud. Signatura: IG Es: Bailía letra E, Apéndice, exp. 907. fol. 34. Generalitat Valenciana. [ARV]. València. https://savex.gva.es/flora/jsp/index_view_opac_castellano.jsp?record=savex_1275767
- Arxiu del Regne de València. (19 d'abril de 1844). *Protocolo notarial de Salvador Merenciano: Testamento de Jose Coll y Alfonso y Josefa Valero*. Documentación notarial. Signatura: FN : Protocolo, núm. 10975. València. Generalitat Valenciana. [ARV]. https://savex.gva.es/flora/jsp/index_view_opac_castellano.jsp?record=savex_377730

- Consejo Municipal de Eliana. (6 d' agost de 1937b). *Propuesta a la Junta de Fincas Urbanas Incautadas declarar desafecto al Régimen al propietario Onorio Orts Gimenez del inmueble Masia del Pusero*. Registro de entrada de la Junta de fincas incautadas núm. 4036 de 3 de setembre de 1937, párr.3. València.
- Fabián y Fuero, F. [ca.1791c]. *Primera parte de la relación hecha por el arzobispo Fabián y Fuero en virtud de la Real orden de su M. de 18 de abril de 1790 que contiene los dos primeros partidos del arzobispado de València, distrito de València, de los cuatro que lo componen. Part a la que es refereix com a «Casas vulgo las Venta: 8. la casa de campo con labranza, vulgo de Guillém de Francisco Guillém, habitada»*. Manuscrito. Sig. MS0035. Bibliotecas del MAEC. Archivo y Biblioteca. Ministerio de Asuntos Exteriores, Unión Europea y de Cooperación. Madrid. <https://biblioteca.exteriores.gob.es/cgi-bin/koha/opac-MARCdetail.pl?biblionumber=296194>
- Fernández de Bethencourt, F. (1908-1917). *Anuario de la Nobleza de España*. III(1911-1912),521.[parte 3ª Mergelina]. Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Ministerio de Cultura y Deporte. España. https://prensahistorica.mcu.es/es/catalogo_imagenes/grupo.do?path=2000660914
- Fòrum per la Memòria del País Valencià. (2008). ANEXO 395: Relación de personas también represaliadas no enterradas en las fosas. En A. Salvador (Ed.), *El genocidio franquista en Valencia: Las fosas silenciadas del cementerio* (pp. 411-418). Icaria Editorial.
- Jaén G. (1979b). *Aproximación al municipio de LA ELIANA*. pp. 85-86, pp.95-100. Diputación Provincial de Valencia.
- Madoz, P.(1845-1850b). Masías de la Puebla de Vallbona. En *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. (Tomo XIII p. 253). Recuperat el 27 de novembre de 2021, de <https://bibliotecadigital.jcyl.es/es/consulta/registro.cmd?id=16877>
- Madoz, P. (1845-1850c). Pusero. En *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. (Tomo XIII p. 308). Recuperat el 27 de novembre de 2021, de <https://bibliotecadigital.jcyl.es/es/consulta/registro.cmd?id=16877>
- Mir, V. (1995). Elecciones, partidos y políticos en la Valencia del Siglo XX. En M. Chust (Ed.), *Historia de la Diputación de Valencia* (pp. 545-599) (cap.13, p. 580). Diputación de Valencia. <http://archivo.dival.es/val/fondo-documental/historia-de-la-diputaci%C3%B3n-de-valencia>
- Nomenclátor que comprende las poblaciones, grupos, edificios, viviendas, albergues, etc., de las cuarenta y nueve provincias de España: dispuesto por riguroso orden alfabético entre las provincias, partidos judiciales, ayuntamientos, y entidades de población. (1863-1871c). *Puebla de Vallbona, Masía del Pusero*. (t. IV, vol. 2, p. 1985). Biblioteca Digital Hispánica. BNE. <http://bdh-rd.bne.es/viewer.vm?id=0000167814&page=1>
- La Correspondencia de Valencia. (5 de noviembre de 1903). Subastas. *La Correspondencia de Valencia*. p.4. Biblioteca Virtual de Prensa Histórica. Ministerio de Cultura y Deporte. España https://prensahistorica.mcu.es/es/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1000237805&presentacion=pagina&posicion=4®istrardownload=0
- Libro de Decesos. (1940-1946). *Archivo Parroquial de la Iglesia de Nuestra Señora del Carmen de L'Eliana*. Libro de Decesos de Enrique Coll Mañez 1940 y María Molina Coll 1946, t.5c. [1939-1951]. L'Eliana . (València).
- Llopis Giner, J.M. [Registrador de la propiedad] (2 de noviembre de 2001) *Certificación literal del Registro de la Propiedad de Liria*. Certificado de la finca nº 5.162 de Puebla de Vallbona, tomo 198, libro 36, folio 44, inscripciones 1ª,2ª,3ª, 4ª y 5ª. Llíria.
- Quinque Libri. (1805-1819). *Archivo Parroquial de la Iglesia de Santiago Apóstol*. Quinque Libri: Libro de decesos de Nicolas Coll Cavillo 1805 t.7, [1802-1808]; Libro de bautizos de José Coll Alfonso 1779, t.4 [1779-1788]; Libro de bautizos de Vicente Coll Valero 1819, t.10 [1818-1830. La Pobra de Vallbona. (València).
- Quinque Libri. (1922-1931). *Archivo Parroquial de la Iglesia de Nuestra Señora del Carmen*. Quinque Libri: Libro de matrimonio: de Enrique y Julián 1922 y Libro de decesos de Carmen 1922, t. 2 [1922-1924]; Libro de matrimonio de José María 1931, t.4 [1929-1931]. L'Eliana. (València).
- Quinque Libri y Libro de Bautismo. (1929-1940). *Archivo Parroquial de la Iglesia de Nuestra Señora del Carmen*. Quinque Libri. t.4 [1929-1931], Partida de bautismo de Carmen 1931, de Fca. 1933, de José María 1935. Libro de Bautismo. t.5a. [1939-1951], Partida de bautismo de Vicente 1940. L'Eliana. (Valencia).

LLISTA DE FIGURES

- Fig. 1: *La Masia* [Fotografia]. [ca. 1960]. Arxiu del CEL.
- Fig. 2: Institut Cartogràfic Valencià (2016c). Masia del Pusero - Sant Josep [39.55803, -0.53349] [l'Eliana] [Fotografia aèria]. 1:1000. *Ortofoto de 1956-1957 de la Comunitat Valenciana pancromàtica i 50 cm de resolució*. València: Centro Cartográfico y Fotográfico; Instituto Geográfico Nacional. Recuperat de <https://visor.gva.es/visor/>
- Fig. 3: *La masia en l'actualitat* [Fotografia]. (2021). Arxiu del CEL.
- Fig. 4: *Vista del Mas de Puseros des de l'estació de tren de l'Eliana* [Fotografia]. (2021). Arxiu del CEL. Cedit pel Sr. Enrique Daries.
- Fig. 5: *Retaule de S. Josep en la façana exterior* [Fotografia]. (2021). Arxiu del CEL.
- Fig. 6: *Sra. Encarnación Pròsper Montaner subjectant una anguila* [Fotografia] [ca.1960]. Arxiu del CEL. Cedit per la família Pròsper.
- Fig. 7: *El matrimoni format pel Sr. Julián Coll Molina i la Sra. María Ramona Marcos Comes* [Fotografia]. (s.d.). Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.
- Fig. 8: *El Sr. Julián Coll Molina, de pesca* [Fotografia]. (s.d.). Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.
- Fig. 9: *La Sra. Carmen García Espinosa amb tres dels seus fills: Carmen, Paquita i José Mª Coll García* [Fotografia]. (1936). Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.
- Fig. 10: *Membres de les diverses famílies. D'esquerra a dreta: les germanes Carmen i Julia García Espinosa, els germans Julián i José Mª Coll Molina, els germans Carmen i José Mª Coll García i el xiquet, Jaime Navarro. Fent botifarres a la porta de la casa* [Fotografia]. (s.d.). Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.
- Fig. 11: *Grup dels primers veïns, amb el Sr. José Mª Coll Molina, en el pou de S. Josep - Montesol* [Fotografia]. (s.d.). Arxiu del CEL Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.
- Fig. 12: *Els germans José M^a i Vicente Coll Molina, replegant cotó* [Fotografia]. (s.d.). Arxiu del CEL. Cedit per la família de la Sra. Carmen Coll García.
- Fig. 13: Rubio, V i Córcoles, V. (2021). *Arbre genealògic de la família dels Puseros* [Diagrama]. Arxiu del CEL.
- Fig. 14 i Fig. 15: *Façana blanca. Correspon a la casa annexa, de la Sra. Conxeta Coll Salvador, filla del Sr. Vicente Coll Molina i Sra. Carmen Salvador Camps* [Fotografia]. (s.d.). Arxiu del CEL.
- Fig. 16 i Fig. 17: *Cantonada que correspon al Sr. Vicente Coll García, fill del Sr. José Mª Coll Molina i la Sra. Carmen García Espinosa* [Fotografia]. (2021). Arxiu del CEL.
- Fig. 18: Institut Cartogràfic Valencià. (2022c). Masia del Pusero - Sant Josep [39.55803, -0.53349] [l'Eliana] [Ortofoto]. 1:1000. *Ortofoto de 2022 de la Comunitat Valenciana . RGBI ,25 cm de resolució*. València. Generalitat. Recuperat de https://visor.gva.es/visor.